

ՕՒՓԻՒՌ

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Ինչ որ խմբագրութեան եւ Տնօրէնութեան կը վերաբերի պէտք է ուղղել առ ՊԵՏՐՈՍ ԲՈՐԹՈՒՔԱԼ ԵՒՆ, Պօլս Մէրճանը խմբագրութեան — Սէր Խան, Թիւ 4 : — Անվար Խանի կամ ծրար կը մե րժուի : Օրագիրն ամեն շաբաթ հինգշաբթի օրերը կը հրատարակուի : Վեցամսեայ շրջանին գինը 20 զուրուշնոց արծաթ Դէմէր, ԿԼԱԽԻՎ վճարելի, ամեն Թիւն կրնան ստորագրուիլ : — Ինչ որ երթալիք Օրագրաց ճամբու ծախքը առնողին վրայ է : — Ծանուցման առը 4 զուրուշ :

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԿԸՆԴՈՒՆՎԻՆ . Կ . ՊՕԼԻՍ Օրագրոյ գրասենեակը : — Թիֆլիզ Մեծարդոյ Աղլըսանը աղա Երեյեան : — Զմիւռնիա Արշալուսոյ գրասենեակը : — Թէքերտաղ Պ . Յարութիւն ճամբեան : — Կէյփ, Օրթագեղ, Ղընձըար Պ . Խաչատուր Մանուէլեան : — Տրապիզոն Պ . Խաչատուր Էրմանեան : — Հալէպ, Պ . Յ . Ս . Քիւրքճեանօֆ :

ԱՐԳԱՅԻՆ

Բերկութեամբ սրտի կը ծանուցանենք, որ անցեալ շաբթու ազգային երեսփոխանաց բաշխումը եղաւ, եւ այս երեքշաբթի ալ ընտրելեաց ցանկերը պատրաստուելու համար իւրաքանչիւր թաղեր հրահանգներ դրիւնեցան :

Հիմա կը մնայ մեզի այս կէտին ներկայումս մէկ քանի խօսք ընել :

Արդոյ ընտրողք :

Դուք որ, ըստ Սահմանադրութեան՝ ազգային երեսփոխանաց ընտրողներն էք, գիտէք արդեօք ինչ փափուկ է ձեր այդ պաշտօնը, եւ թէ ինչ պարտքեր ունիք կատարելու :

Ազգի մը երեսփոխանական վարչութիւնը, նոյն ազգին օրինաւոր իշխանութիւնն է, ու ազգի մը իշխանութիւնը օրինաւոր ըլլալու համար՝ երեսփոխանական ըլլալու է նոյն ազգին վարչութիւնն ալ. եւ ազգի մը վարչութիւնը երեսփոխանական ըլլալու համար՝ երեսփոխանները պէտք է որ ժողովուրդն ընտ-

րէ, որ է՝ տէր գերագոյն եւ օրինաւոր իշխանութեան :

Արդոյ ընտրողք, դուք շատ լաւ կը յիշէք, որ մեր ազգը զրկուած էր ասանկ սրբազան իրաւունք է մը, եւ անխօս հպատակ անկանոն վարչութեան մը ակնարկութեանցը. սակայն հիմա՝ որ Օսմանեան բարեխնամ կառավարութիւնը բարեհաճելով իր հաւատարմ հպատակին եղող Հայ ազգին իր այս իրաւանցը տէրն ընել, շատ զգուշութեամբ պէտք է մտածէք, որ ձեր ընտրութեանը մէջ չսխալուիք :

Սահմանադրութիւնը օրէնք մ'է ըստ ինքեան, որ բարւոք կառավարուելու կերպերը կը ցուցնէ միայն. ուստի Հայ ազգին ալ սահմանադրապէս ան առեւն ազգի կրնայ կառավարուիլ, երբ զայն սահմանադրութիւնը գործածողներն բանիբուն՝ հմուտ՝ գործունեայ՝ օրենսդէտ՝ բարի՝ վսեմախոհ՝ անշահախնդիր եւ ճշմարիտ ազգասէր անձինքներ ըլլան :

Հիմա ձեզի կը մնայ մտածել թէ՛ ձեր ընտրածներն ինչպէս եւ ինչ յատկութեան ու սկզբունքի տէր մարդիկ պէտք է ըլլան : Ահաւասիկ աս է դիտելու գը-

խաւոր ու ամենախախտիկ կէտը :

Սակայն երբ մեր ազգին վարչական անցեալ վիճակը լաւ կշռած ըլլաք, կրնաք դուք ձեր ընտրութիւնը օրինաւորապէս ընել, ուստի աղէկ մտածելու էք, որ ազգին ներկայ եւ ապագայ վիճակը դուք ձեր ընտրած խրեւոխտեան ներուն՝ մէկ խօսքով ազգին բախան ու բարօրութիւնը անոնց ձեռքը պիտի յանձնէք :

Արդ՝ դուք ձեր պարտքն օրինաւորապէս կատարելու եւ ձեր ազգային ու անհատական իրաւունքները ապահովելու, եւ ազգին բարւոյն ու ապագային չլնասելու համար, Մահմանադրութիւնը գեղեցիկ խորհրդով ու կանխատեսութեամբ քուէարկութիւնը գաղտնի ըլլալ որոշած է, ըսել է որ դուք ձեր ազատ քուէն որու համար որ տար, երբէք մէկը պիտի չկրնայ իմանալ :

Ուստի ձեր ընտրութեանը միակ նը պատակ ազգին բարին ու ապագան ունենալով՝ ընտրածնուդ ո՛չ միայն հասուն հասակը, ո՛չ հարստութիւնը եւ ո՛չ իսկ անոր ազգեցութիւնը պէտք է գիտէք միայն, այլ ինչպէս ըսինք, պէտք է որ բանիբուն՝ հմուտ՝ գործունեայ եւ անձինքներ ըլլան :

Սակայն երբ կիրքոտ՝ կառավարելու անգոր՝ միմակ իրենց կամքն ու նպատակը առաջ տանել ուզող անձինքներ ըլլան ընտրածնիդ՝ նախ՝ որ ազգին չարեաց եւ ապագայ խռովութեանցը միակ պատճառ դուք եղած իրաւք, որ ան ատեն ազգին նոր նոր եւ գեռ հին վերքերը չգոցուած աղէտներու դուռներ կը բացուին :

Ուստի Արդոյ ընտրողք, մեր այս յիշածները հայելիի նման միշտ ձեր աչացըն տեսելու ունենալով՝ ըստ այնմ տուէք ձեր քուէները : Կը վախճաքիք որ լրագիր ընթերցող ազգայինք լրագիր չկարդացող ազգայինք ալ հաղորդէին

մեր այս ըսածները :

Յուլիս 27 թուով Տրապիզոնէն հետեւեալը կը գրեն մեզ :

Մեծարդոյ խմբագիր :

Նոյն եւ առաջ տեղւոյս ազգային գործերու վրայ տեղեկութիւն տալ կը ցանկանք, եւ կուզենք որ ժամանակ ժամանակ ձեզի լուրեր հաղորդենք : Թէկէտ կը հանձնադր պարտադրութիւն նիս, սակայն չեմք կրնար ամեն գիտցածնիս ու լրածնիս ձեզ յայտնելու, եւ ոչ թէ ուրիշ պատճառի համար, այլ բունութիւնը տակաւին հոս իրեն հանգիստ տեղի գտած ըլլալուն համար, ինչպէս կրնաք տեղեկանալ Պեղատեան Թուշնիկի անցեալ ամիսներու մէկ՝ քանի թիւերուն մէջ գրուած յօդուածներէն, որ ինչպէս կը փնտռուի հոս խմբագիրներու տեղեկութիւն հաղորդողը :

Ուստի այս անգամ չեմ ուզեր երկարօրէն տեղեկութիւններ հաղորդել, սա միայն կը յիշեմ որ հոս ոչ ժողովք կայ ոչ գողաց (մեր գաղացին վիճակը Թուշնիկի մեջ կարգացած էք՝ ի հարկէ, աւելորդէ նամակիս մէջ ալ կրկնել) : Ազգային ամէն գործեր երեսի վրայ մնացած, մէկ խօսքով եթէ Ազգային վարչութիւնը իր աչքը անգամ մը Տրապիզոնի վրայ չգարծունէ, քիչ ժամանակի մէջ, եթէ այս ընթացքով երթայ Տրապիզոնի վիճակը շատ ցաւայի է : Եւ տեղեկութիւն մը :

Լրածնուս նայելով քաղաքիս կուտակալը Բ. Պուսք գրած կըլլայ եզեր թէ՛ Տրապիզոնի հայերը Առաջնորդ չունենալով՝ Ազգին վերաբերեալ խնդիր մը չեմ կրնար կոր ընելու : Բ. Պունէն ալ Պատրիարքարան իմաց տալով, Պատրիարքարան կը պատասխանէ թէ Տրապիզոնի հայերը որ վարդապետը կուզեն նեթոյ գրեն՝ դրկենք, անցեալ շաբաթ օր

բայա օթուրտուր , վէ եկմէք արասնտա
շարապ քատէհէրի երկմիզտէ Բօթա եւ
բըպ ճիւմէ Հայարըն սաղըղընա պատէ-
լէր իշտիք , վէ սօֆրանըն սօնուտա Բա-
հանամըլ տախի Շէվքէթըլ Էֆէնտի-
միզըն իւզէրինէ պիր բարեմաղթութիւն
սէօյէտի , քի ձայնաւոր չօճօղըրըն « ա-
ֆի » սէտալըր տա սօն վէրտիլէր օնու-
քէլամընա , վէ պատեհու սօֆրատան
քալըրպ սաաթ օնա գատար Էյլէնտիք
քի օ մահալըն պիր թարաֆընտա օլան
աքար սու վէ տիկիլ թարաֆընտա օլան
չիմէնիք ճէմաթըն շաղըղընը պիր քաթ
տահա արթըրտըլըր ըտը :

Իշտէ Սահմանագրութիւն իշին պուր-
տա օլան շէնիլըն սիզէրէ մաքսուս նաքլ
իթիմ , քի տալա ումուլմազ իտի պուրտա
օլան միլլէթիւմիզտէն , Էօյլէ քի ճիւմէ-
լէսի տէ օ կիւնիւ տիւքեանլարընը քաթա-
յըպ Էօրթու թուլթուլար :

Իմաի Սիզէր պու մատուէյի եկէր
քապիլի վար վէ եկէր եազըլըր իսէ Ղա-
ղէթանըզա կիչիլմէյէ հիւմէթ պույու-
րասընը , պուրատա օլան միլլէթիւմիզ-
պէյիւլ Էյլըք վէ քաշալթըլութիւն իթմիշ
օլուրսուեուլ :

* * *

Անցեալ շաբթու « Հարսասհարեալ
Վանեյի » ստորագրութեամբ միմադիր
յայտարարութիւն մը տեսանք . որ ճշմա-
րիտ Հայ եզոզ մէկը , առանց կարեկցու-
թեան շարժելու , չկրնար կարգաւդայն
եթէ ունի զգայուն ըլլալ մը :

Սպասեցէք , ո՞վ հորստահարեալ
Վանեցիք , սպասեցէք և աղօթեցէք որ
օր առաջ աղգային օրինաւոր Վարչու-
թիւնը գայ , և ձեզի դարման մ'ընէ :

Ազնիւ խմբագիր

Ժամանակ հանդէսին Արդոյ խմբա-
գիրը իւր 16րդ թուոյն մէջ « Ճերմաիւտ »

աղանդաւորներ » ըսած էր , մենք ալ այդ-
ըսած աղանդին ո՞րն ըլլալը գիտնալու
համար բառարան չմնաց որ չընայե-
ցանք , սակայն աստեղ աղանդի մը հետ-
քն անգամ չգտանք : Ուստի կը խնդ-
րենք ժամանակի Արդոյ խմբագրէն որ
բարեհաճի ո՞րն ըլլալը և անոր աղանդա-
պետին ով ըլլալը ցուցնել , որ եթէ
աղէկ բան մ'է , պարէ մենքալ ճերմաիւ
եան ըլլալով՝ « Ե- Ե- Ե- Ե- Ե- Ե- Ե- Ե- Ե- Ե- »

Հաճեցէք Արդոյ խմբագիր , ձեր
օրագրոյն մէջ սոյն երկտող նամակիւ
անկիւն մը շնորհելու :

Մնամ եւ

1863 օգոստոս 5

ԳԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍԻՐ

Ժամանակ հանդէսին 16րդ Թուոյն Վրայ :

Շիտակը խօսելով Պ . Փափագեան
այն հայրենասէր և վառվռուն երիտա-
սարդներէն մէկն է , որ միշտ իր հայրեն-
եաց օգուտները կը դիտէ , ինչպէս որ
իր հայրենասիրական եռանդուն երգե-
րէն ալ կերեայ , սակայն Պ . Փափագեան
իր 16րդ թուոյն մէջ « Մէլ Կանի Խօսք Պե-
գասեան Թուշիէի 12րդ Թուոյն Վրայ » վեր-
նագրով յօդուած մը հրատարակած է ,
որուն մէջ անանկ կէտեր կը նկատենք ,
որոնք իրաւամբ պատիւ չեն բերեր իր
միաբանասէր ոգւոյն և խոհականու-
թեանը :

Կենթադրենք որ Պ . Փափագեան
գուցէ սխալած ըլլայ այն կէտերուն մէջ
ինչպէս որ մարդ է , և մենք ալ ընտել
զրաճներուն դէմ խօսելու կամք պիտի
չունենայինք , եթէ դատաբանութեան
(քըլթիք) երեւութով ասպարէզ եղած
չըլլար :

Մեր նկատած կէտերուն պինդ խո-
տրն է , « Ճերմաիւտ աղանդաւոր » ըսածը :

Ազգը ցաւօք սրդի կը նայեր Ժամա-
նակներէ ի վեր Ազգին մէջ մուտ եղած

այն նախատական բառերուն վրայ, որոնց կիւարութիւնը անանկ տխուր ազդեցու-
թիւն մ'ըրած է այսօր ազգերնու մէջ,
և անանկ պառակտումներու տեղի
տուին, որ եղբայր եղբոր խեթիւ նայե-
ցան ու կընային մինչեւ հիմա (ըսածնիս
ըստաւրեալ և խաւարեալ ինքեաներուն նը-
կատմամբ է): Ար հարցնենք հիմա ի՞նչ
մանակի Արգայ խմբագրէն, թէ ի՞նչ հարկ
կար առանկ յորջորջում մ'աւ ազգին մէջ
աւելցնելու: Ենթադրենք որ իրօք ասանկ
ազանդ մը կայ, սակայն ո՞վ է ատոր հե-
ղինակը, այլ աղանդաւորները ի՞նչ ըսկզ-
բունք ունին, և թէ իրենց աղանդին նը-
կատմամբ ի՞նչ գիրք հրատարակած են
մինչև հիմայ:

Պարոն Փափաղեան, արգօք չեք յի-
շեր որ ազգին մէջ նոր նոր կրօնական
խնդիրներ յարուցանելը որչափ անտեղի
քրիստոնէութեան ու մարդկութեան
դէմ՝ հետեւաբար նոր վէճերու և բա-
ժանմանց պատճառէ:

Եթէ իրօք ասանկ աղանդաւորներ
կան ազգին մէջ, որ երբեք չենք յուսար,
կը դուրսնանք Պ. Փափաղեանի կրօնական
ազնիւ զգացումները, որ Հայաստան-
եայց սուրբ և ուղղափառ եկեղեցին պաշտ-
պանելու մեծ փոյթ մը կը ցուցնէ. սակայն
քանի որ իր ցուցուցած աղանդաւորները
իրենց աղանդին ակզբանցը նկատմամբ մին-
չև հիմա գոնէ յատուկ տեսրակ մ'ան-
դամ հրատարակած չեն, չենք գիտեր թէ
Պ. Փափաղեան ի՞նչ սկզբան վրայ կը հիմ-
նէ իր օրինաւոր քննադատութիւնը:

Խոհեմութիւնը ասանկ չ'առհասնէր
Պ. Փափաղեան, պէտք էր, որ դոնէ ա-
նոնց մէկ հրատարակութիւնը տեսնա-
լիք, ու ասոյ գինուէիք անոնց դէմ խօսե-
լու, որ ստուգիւ ան ատեն ձեր ըսածնե-
րը վաւերական կըլային և հաւատարու-
արժանի, որով թէ մենք և թէ ազգա-
լին միւս խմբագիրներն ալ ձեզի հետ
կը բողբէին. ուստի գրելը ամօթ չէ,
այլ գրելէ առաջ շատ մտածել պէտք է,
թէ արդեօք զրուածք ի՞նչ արժէք պի-

տի գտնէ *:

Միւս ըսածներուն պատասխանելը
Պ. Ս. Հայկունիին կը թողունք, որոնք
անոր կը վերաբերին. սակայն մէկ քանի
կէտեր ալ մէջ բերած է, անոնց վրայ
ալ կուզենք մէկ քանի դիտողութիւն ք-
նել:

Պ. Փափաղեանը բաւական խօսքեր
ալ ընելէն վերջը՝ այսպէս կրօն, դարձ-
եալ նոյն յօդուածին մէջ**:

«Դառնանք մեր մէկ քանի օւրիշ դի-
տողութիւններուն»:

«Ի՞նչ, քանի մը հարկեր կտոր ձե-
ռադիրներ պիտի ցուցնեն մեզ, որոնց
մէջ հազիւ քանի մը կտոր օգտակար
զրութիւններ կան, իսկ մնացեալը հա-
զիւ թէ կարելի է զատել Աւետարանէ
կամ Աստուածաշունչէ, որոնք թէ որ
մէկտեղ հաւաքելով զտեղու լինիմք, ա-
ռաջին և վերջին արգիւնքը կրօնք պիտի
եղան***»:

Պ. Փափաղեան այս խօսքերն առաջ
բերելէ ետեւ ասանկ կ'ըսէ.

«Այս խօսքերը բացատրելու ալ'ներ-
քեր սա հետեւեալ ծանօթիւնը կը գնէ»:

«Մեր այս ըսածէն թող չ'հասկցուի
թէ մենք կրօնքը չենք յարգեր, չէ մենք
կը յարգենք կրօնքը և անոր ժողովուրդին
որքան կարեւոր լինելը՝ շատ լաւ գիտեմք,
այլ սակայն սա ալ գիտեմք թէ՛ ազգ մը
որ իւր բոլոր ուժը մի միայն կրօնի վրայ
կը թափէ, հարկաւ շատ յետադէմ՝ կը

* Այս առթիւ հոս կուզենք յիշել, որ Պ.
Փափաղեան ժամանակին Արգայ խմբագիրը
Պեղծեան ազգային անմահ բարերարին կեն-
սագրութեանը մէջ՝ Թնկրեան Աղուատուհմ
ընտանեաց վրայ ալ տկնարկութիւն մ'ըրած
է, սխալագանները առանց քննելու. սակայն
մենք Պ. Փափաղեանի ըրած ակնարկութեան
ողարագանները ժամանակակից եւ արժանա-
հաւատ անձինքներէ ստուգած ըլլալով՝ կը
սենք որ Պ. Փափաղեանի ըրած ակնարկու-
թիւնը սխալ է:

** Տես թիւ 16 ժամանակ հանդէսին:

*** Այս խօսքերն ըսողը Պ. Ս. Հայկու-
նիին է. տես Թնկրիկ թիւ 12:

մնայ. աշխարհ չեմք եկած լոկ հանդերձ. եալ [կենաց համար տանջուելու. այս կեանքս ալ շատ երանութիւններ ունի, որ վայելելու ենք* : :

Պ. Ա. Հայկունիին յիշեալ առաջին պարբերութեանը վրայօք խօսք մը ըրած չէ, Պ. փառազեան. սակայն ամենայայտնի բան մ'է, որ մեր ազգային հին հեղինակութիւնները բոլորեալ կրօնական են, զիսն զի ոչ ուսումնական, ոչ արհեստական, ոչ գրագիտական, և ոչ քիչ զրուածներ ունինք. ասիկա՝ ինչպէս յայտնի է, ոչ որ կրնայ ուրանալ. իսկ եթէ այս վերջին տարիներս մէկ քանի-օգտակար գրքերու տէր եղաւ մէր ազգը, ասոնց համար ալ Վիկտորի Մխիթարեան Հարց երախտապարտ ըլլալու ենք, որոնք* Հայերէն լեզուին համար ալ շատ մեծ ջանքեր կը ցուցնեն :

(Երբ-նալէլէ)

Պ. ՉԱՄՈՒՈՃԵԱՆ

Ե- Խորհրդով Պարտի ընկերութեանց

(Երբ-նալէլէ . Տէս Բէ- 25)

Պ. Չամուռճեանի նկատմամբ մինչեւ հիմա մեր ըսածները՝ Պաղ. լեզուին նկատմամբ Պ. Չամուռճեանի ունեցած կարծեացը դէմ առարկութիւններ էին :

Հիմա դանք կրօնքի նկատմամբ անոր ունեցած գաղափարներուն :

Չգէնք հոս կրօնք բառին բացատրութիւն մը տալը, ձգենք կրօնի բարոյական ազդեցութիւնը, ձգենք այլ եւ այլ կրօնից տարբերութիւնները, ձգենք նաեւ կրօնի անհրաժեշտ կարեւորութիւնը :

Այս խօսքերն ալ ընողը Պ. Ա. Հայկունին է. տես Թուշնիկ. Թիւ 12 :

«ԻՅականէ յանուանէ յիշելով՝ ինչպէս են Յ. Գաթրճեան եւ Ա. Գարազեան մեծ մասոհ եւ բազմազմուտ անձինքը, որոնց առաջինը Պապականիւն մաքնագրութեան հայց, անունով սքանչելի հրատարակութիւն մ'ալ ունի սակայն կը ցաւինք որ ասոր շարունակութիւններն ունեցուց :

Թիւնը, որ առանց անոր չկայ բարոյական, այլ խօսինք անանկ կէտի մը վրայ՝ որ է խղճմտանքի ազատութիւնը, որ ժամանակիս դիտար սկզբունքներէն մէկն է, եւ թէ չկայ առանց խղճմտանքի ազատութեան՝ ազատամտութիւն, որոյ վրայ հիմնեալ է մարդասիրական սկզբունքը՝ առանց կրօնի խտրութեան :

Կան մարդիկ՝ որ պարզամտաց առջեւ հաճոյական դուր մը կատարելու համար՝ ինչ որ չեն, ան ըլլալ կը ձեւանան, մոլութիւնը առաքնութեան գիմակաւ կը պաշտպանեն, կարճ ըսելու համար՝ սրտեղծուն հետ դիմակնին ալ կը փոխեն ըստ հաշիւին, որոնց կրօնի սկզբունք չունեցող :

Ասոնք զանազան կարգերու կը բաժնուին, բայց մեր անձուկ սահմանը եւ նիւթերնիս չընեղելուն՝ կը ձգենք հոս ասոնց կարգաւորութիւնները ցուցնել. սակայն գէթ ասոնց ոգւոյն ուրուագիծը յատենք, որ է ՇԱՀ : Ապացոյց. Պարկեշտ ու իր պատիւը ճանչցող մէկը՝ ինչպէս յայտնի է, ամեն պարագայի մէջ կը զգուշանայ հասարակաց եւ առանձինն մասնաւորներու ու մինչեւ անգամ՝ անհատի մը օգտին՝ բարոյն՝ իրաւանցը եւ շահուն չիմասել պարզ խօսքով՝ յարգելով խղճի օրէնքը, եւ ըստ այնմ՝ շարժիլ, որ օրինաց դերագոյնն է. ուստի այն որ իր խղճի (օրինաց) ձայնին կը գոցէ իր սկանչը, հարկաւ նպատակի մը համար է : Ի՞նչ է այդ նպատակը— : Ուրիշներէ գերիվերոյ ըլլալու տենցը, որ այլոց ամեն իրաւունքները առաժուր կոխելու եւ իր նպատակին համար պատուով ու համբաւով օրաւուր երեւելի հանդիսացող մէկը՝ մինչեւ զայն բարոյապէս մեռցնելու շտի կը ճգնի ու կը յանդգնի :

Պ. Չամուռճեանի համար ալ բացարձակապէս անանկ է չենք կրնար բռնի. սակայն իր պարծերը կը կատար-

ծեցնեն զմեզ . եւ մանաւանդ . ազգային վերջին անցքերուն մէջ բռնած ընթացքը իր ուղին լաւ բացատրեցին :

Մենք դարձեալ պիտի չհաւատա-
լինք որ Պ . Չամուռեան . չափանդիր
մէկն է . այլ մանաւանդ որ կը գարնա-
նայինք ալ իր հանճարոյն ու հմու-
թեանը վրայ . եւ իբր կրօնասէր զք . իր
գրածները իր սկզբունքները պիտի ճանչ-
նայինք , եթէ դժբաղդութեամբ ստու-
գած չլլայինք թէ՛ Պ . Չամուռեան իր
երիտասարդութեան ատեն . լուսաւոր-
չական եկեղեցւոյ , երբեքն Ամերիկա-
յի միափոխարաց եւ հիմա ալ ճիգով թու-
թեան ջրով պաշտպան եղածէ : Մենք
ասոնք ամենքը ստուգելով՝ եւ հիմակ-
ուն բռնած ընթացքն ալ լաւ կշռելով՝
չենք կրնար ըսել թէ Պ . Չամուռեան
գաղտնի կամ , յատնի նպատակ մը չունի
եւ իր քարոզած սկզբունքները իր ներ-
քին համոզման արդիւնքն են :

Իրաւ է որ մենք Պ . Չամուռեանի
ոչ սկզբանք եւ ոչ ալ անոր խղճին գա-
տաւորն ենք . վասնզի լմենք ոչ հաւատա-
քնութեան ատենանին նոյնապահն ենք
ոչ ան ատենանին մէկ անդամը եւ ոչ ալ
կրօնի պաշտօնեայ ենք , եւ ոչ ալ այլոց
խիղճը բռնարարելու կամք ունինք .
սակայն երբ կը տեսնենք որ Պ . Չամուռ-
եան կրօնի դիմակաւ . առաքելի կիջ-
նայ , եւ առանց հիմնական ապացոյցի
աս ու ան ազանդաւոր՝ անհաւատ եւ
անկրօն ցուցնելով ժողովուրդին անոնց
վրայ ունեցած համարումը պակսեցնե-
լու փորձեր կը փորձէ , ճշմարիտը խօսե-
լով ան ատեն ոչ ժողովուրդը եւ ոչ ալ
մենք անոր այսինքն՝ Պ . Չամուռեանի
ագէտն ու սկզբանք վրայ կրնանք ուղիղ
գաղափար մը ունենալ եւ մինչեւ հիմա
նոյն ամօձին նկատմամբ ըստածներուն
չհաւատալ :

Երբեք չենք :

Անտիպայի Գեր . Աւաջնորդը մեզի
նկատմամբ նամակ մ'ուղղած է Պատրի-

արքարանը . եւ մէնք ալ կուգէինք զայն
հրատարակել անհաղմատիրութեամբ , որ
մեր թղթակցին իբր պատասխան մ'է՛-
ռակայն էջերնուս անձկութիւնը չը նե-
րելուն համար՝ յաջորդ թէ՛րթերնուս ձգել
լատարեցանք անոր հրատարակութիւնը :

ԻԼՏԵԿՈՆՏԱ

ՏԼԵԹԻ 25

ԻԼՏ . (Երբեքն ինչ և աղաքելով հօրը որ
Բեցարային խօսէն չէ վերադարձի) Ա՛հ
տէր . . . :

ՄԱՐ . (Առեկտիւս Բեցարային ներ-
հայեցելով) Այո աղջկանս վրէժն ալ
անկէ պիտի խնդրեմ , որ անոր պատճա-
ռովը աս բանտին մէջ կը հառաչէ ու կը
հեծէ :

ԲԻՑ . Այ հեծէ , անիրաւ վրէժխնդ-
րութեան մը համար :

ԻԼՏ . (Ինչու՞ Բեց) Ո՛հ , հայր խմ . . .

ՄԱՐ . Եթէ Բեցարային եւ , անշուշտ
արեւնս թափել պիտի ուզես . . . (Գլու-
սէն անոր երեսը)

ԲԻՑ . (Սարափելով ինչ) Քու արկնդ . . .

ՄԱՐ . Եթէ Բեցարային եւ , արեւնս
ծարտի եւ :

ԲԻՑ . Ամուսնոյս հօրը արեւանք ծա-
րափ ըլլամ : (Երբեքն և հեցման ընդ-
հանար շարժում) :

ՄԱՐ . Ո՛հ , բոլ բերնովդ վրայեցիր . . .
դու եւ . . .

ՏԻՐ . Ալ ծածկելն աւելորդ է . . .
եւ եմ Բեցարային :

ԿՆՍ . Եւ ալ կապան Սանֆրանս եմ :

ՄԱՐ . Ի՛նչ կը լսեմ :

ԻԼՏ . Երկինք , օգնեցէր . (Կարճ լե-
ռարեքն ինչ) :

ՄԱՐ . Բերեմ , դու . . .

ԲԻՑ . Այո եւ եմ Բեցարային , որուն
կարտեանք դուն այնչափ փափաքեցար ,
բայց ան բոլ արդէ կնիւղով կը վիպէ
որ քեզ կը յարգէ ու կը սիրէ :

ՄԱՐ . ԴՈՒՆ . . . զիս կը սիրես . . .
(Բարձր-մեծահասակ, Բայց Բանգամայն Գլխով) :

ԲԻՑ . Եւ կ'երգնում որ զքեզ պաշտ-
պանելու եւ փրկելու համար, իր կեան-
քըն ալ տալու պատրաստ է :

ՄԱՐ . Կրնաս . . . :

ԲԻՑ . Ահա ապացոյց մը . . . կեանքս
քու ձեռքդ է, քեզի՛ կը նուիրեմ, քու-
կըդ է . . . Բայց ի՞նչ կ'ըսեմ, իմ ողոր-
մելի կեանքս քեզի շնորհելու ոչինչ է :

(Ցափէլով ոտի էլէլէ) :

ՄԱՐ . Աւելի ի՞նչ ունիս :

ԲԻՑ . Այո նաեւ զաւելիս կեանքը .
(Այնքան վախէն անհոգանք էր ցնայ) :

ԻԼՏ . Կը դողամ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե

Նոյնքը . Ե ԲԻՑՅԱՐՏՕ որ ԹԵՊԱՆՏՕՆ Գրեթէ
կը բերէ :

ԲԻՑ . (Կոյն վարչէնին դասնալով, առանց
ընդհատելու պետարանը Բարբոնին առջեւէն կող-
մէն էր վազէ, Իւրեւնիսայի շէնքէն էր բռնէ,
էրհոտն ալ պետարանին մէջ պեղը գալով՝ Տա-
նուէն մէջ պեղէրին, Բեցարածն ճանաչել վեր
վերջնէ ու էր գոչէ) : Ահա՛ ինդճ մայր
մը, եւ յուսաւ հայր մը, քէնէ, ով
արդար Աստուած . քէնէ ամենասուրբ
ամենակալ օգնութիւնդ կը խնդրէ :

ՄԱՐ . Ո՛հ, այս ի՞նչ տեսարան է :

ԲԻՑ . (Իւրեւնիսայի Բողոքալով Դիտել պը-
ղուն շէնքէն բռնած, Սարգիսին առջեւ
էնչ ճը հեռուն գետինը կ'ընայ) . հիմա . . .
ահաւասիկ (Սարսափման ջայնով) Իւրեւ-
կոնտայիս հայրը, քու աղքատիկ արիւ-
նը . իմ անմեղ Թէպալտուս, ձեռքդ կը
մատնեմ :

ՄԱՐ . (Առանցին) . Ի՞նչ տեսարան :

ԻԼՏ . (Արագ վազելով) Գլխով, հայր
իմ . գլխով, իմ հոգիս է :

ԲԻՑ . Այո է ան թշուառ զաւակը
որ դուն տէր այս առտու ինէ կը խնդ-
րէիր, այն զաւակը զոր ես անիրաւ բըռ-
նութենէ ազատելու համար՝ բախտին
կամայք յանձնելով՝ յետին կարօտու-

թեան մէջ թողուցի :

ԻԼՏ . Հայր իմ, այն անմեղին ողորմէ :

ԲԻՑ . Տես այս սպիները որ անգուլթ
Բոճիէրօ գաւառանութեամբ վերաւորեց .
դաշտնը կողմ մտնում : Ահա՛ դաշտնը՝
պահած եմ, արեանս կաթիլները դեռ
վրան են :

ՄԱՐ . Ո՛վ սոսկման :

Ս.Ա. (Ս.Լ.Ե. Կէնէրէ) կամ իմ՝ եւ աս
անմեղին կողմ մտնէ, եւ կամ ներէ՛ մեզի :

ԻԼՏ . Այո, հայր իմ, կամ ներէ՛
մեզի :

ԲԻՑ . Կամ սպաննէ :

ՄԱՐ . ԱՆ հերիքէ՛ . սիրելիներս, ալ
հերիք է՛ . . . Եւ, սիրոյ բռնութեան
դէմ կենալն անկարելի է . հայրական
գուլթս՝ սիրաս կը տանջէ . ես ալ մարդ
եմ . . . հայր եմ . . . : —

ԲԵՑՅԱՐ : { Թողութիւն : —
ԻԼՏԵԿՈՆ : }

ՄԱՐ . Ողբեակը իմ . . . որդեակը
իմ . . . դերկս եկէք . (Կը ծող վերան,
Ե ինչ ճը Եռանքէն կ'ըլլայ) : (Ցրանցափան
Եղանէրան վրայ ուրախալով ալ կողմն
դուրս կ'ըլլէ) : Ո՛վ երկինք, ի՞նչ յուզ-
մունք, ի՞նչ սրտի բաղխիւն : Փառասի-
րութիւն, վրէժխնդրութիւն, բան մը
մարդու սրտին տիրող բնութեան մըդ-
մանը դէմ չկրնար կենալ . Աղէ՛ . աղէ՛ . .
անզգամ կ'ըրբեր, մէկ զի՛ դացէք ինէ . .
սրտիս բաւական տիրեցիք, թող աս
տեղերը մինակ, զթոյ եւ թողութեան
ձայներուն արձագանքը տան :

ԻԼՏԵԿՈՆ :

ԲԵՑՅԱՐՏՕ : Ո՛հ-հայր : —

ՄԱՐ . Բայց ինչու աս հանդերձնե-
րով եկած ես :

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԻՆԱՍ Մ. ՀԱՅԿ ԳՍՓՄԱՍՃԵԱՆ

ԵԻ

ՏԵՐԵՆՈՒԹԵԱՄԲ

Գ. ԲՈՐԹՈՒՔԱԼԵԱՆԻ

Կ. ՊՈԼԻՍ ԻՄԱՄ ԱՍԼ ԽԱՆԻ

Ե. ՀԱՄԼԱԶԳԵՅԻՆ ՏԻԱՆԵ